

MESİH MEHMET PAŞA KÜLLİYESİ'NDE SEMBOLİZM

¹ Cemile Feyzan ŞENGÜN

¹ Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Ankara, Türkiye

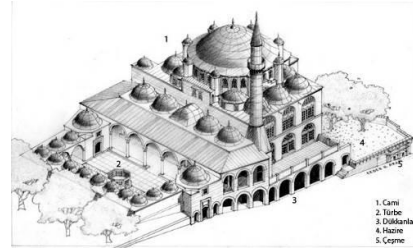
Özet

İnsanoğlu geçmişten günümüze kendisini ifade etmek için çeşitli yöntemler kullandı. Mimari de insanın yaşamıyla bütünleşen, onunla birlikte değişen ve gelişen bir araç oldu. Mimariye oluşturulan biçimler o devrin evren tasavvurunu mimariyle bütünleştirerek yapıları zamanla birer gösterge/sembol haline getirdi. Kuşaklar arası aktarımlar bu kendiliğinden oluşan dil aracılığıyla sağlanır. Bu dilin esas aracı ise biçimlendirmedir. Mimar ya da kullanıcı toplumdaki inanç, kültür, din, yaşayış biçimi ve gelenek-göreneklerini işaretler ve belli göstergeler aracılığıyla mimari yapıya aktarmaktadır. Böylece yapılardaki göstergeler o toplum hakkında ışık tutar. Türkiye coğrafyasında bu simgeselliğin en çok kullanıldığı yapılar camiler olmuştur. Bu yapılar ibadet mekânı olması sebebiyle, Türklerin İslamiyet'i kabulünden itibaren önemini korudu. Cami üzerinde aktarılan birçok anlam/sembol kendini yapıda farklı yerlerde bulur. Buradan yola çıkılarak cami mimarisini zirve noktasına taşıyan Mimar Sinan döneminden Mesih Mehmet Paşa Külliyesi seçilerek, kritik ve analitik olarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mimari, cami, külliye, sembolizm, kozmoloji.

1. Giriş

Mesih Mehmet Paşa Külliyesi, İstanbul'un Fatih ilçesi Muhtesip İskender Mahallesi'nde, Hırka-i Şerif Camii yakınında Mevkufatçı Sokağı ile Eski Ali Paşa Caddesi'nin kesiştiği yerdedir. (Resim 1) Mesih Mehmet Paşa Külliyesi; külliye'nin ana elemanı olan cami etrafında çeşmeler, türbe, dükkânlar ve küçük bir hazireden oluşmaktadır. (Resim 2) Çalışmamızda Mesih Mehmet Paşa Cami'ni mimari tasarımı ve yazılarıyla birlikte ele alarak, sembolizm ve kozmoloji irdelemesi yapacağız. Yani bir bakıma külliye'ye kritik ve analitik olarak bakıp, açıklamaya çalışacağız.

Resim 1. Mesih Mehmet Paşa Külliyesi'nin konumu [1] **Resim 2.** Mesih Mehmet Paşa Külliyesi'nin bölümleri [2]

2. Cami Hakkında Genel Bir Bilgi

3.Murad'ın (hd.1574-1595) veziriazamlarından, Mısır beylerbeyliği yapmış olan Hadım Mesih Mehmet Paşa (ö.1588) tarafından 1585-86'da yaptırılmıştır [3]. Yapının bânisi olan Hadım

Mesih Mehmet Paşa Hazine Dar Başı, Mısır Beylerbeyi, kubbe vezirliği ve vezir'i azamlık gibi görevler üstlenmiş, ancak 3.Murad'la aralarında çıkan anlaşmazlık sonucunda 1585'de görevden çekilmiştir. Yapının yerinde Hasan Paşa adında bir vezirin mescidi bulunmaktayken, Mesih Mehmet Paşa'nın bu camiye yaptırmak istemesi üzerine Hasan Paşa'nın onayıyla bu mescid yıkılarak, Karagümrük'te vezirin adına yeni bir mescit inşa edilmiştir [4]. Zamanında çevresinde yer alan bazı vakıf binalarının Ali Paşa'ya ait olmasından dolayı halk arasında Mesih Ali Paşa Cami olarak da anılır.

Mimar Sinan'a ait kaynaklarda caminin adı geçiyorsa da çırağı Davud Ağa'nın tasarıma katkısı olduğu olasılığını göz önünde bulundurmak gerekmektedir [5]. Bir diğer rivayette de yapının inşa edildiği yıllarda Sinan hâlâ mimarbaşı olmakla beraber artık İstanbul'daki yapıların tüm sorumluluğunu Mimar Davud Ağa'ya bırakmıştır. Mesih Mehmet Paşa Camii de Sinan'a ismarlanmış olmasına rağmen Sinan'dan sonra mimarbaşılığa getirilecek olan Davud Ağa tarafından yapılmıştır. Ancak kesin bir kayıt bulunmadığı için bazen Sinan'a mal edilmekte, Sinan'ın yapı üzerindeki etkisi tam olarak bilinmemektedir [6]. 1894 depreminde zarar gören cami 1936-1939 ve 1955-57 yıllarında onarılmıştır.

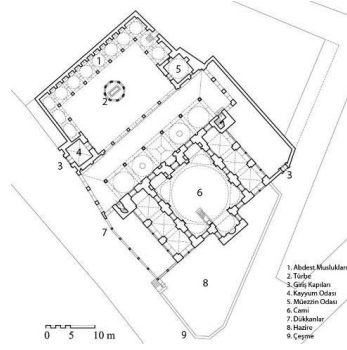
3. Cami Tasarımında Sembolizm

Yapı, doğudan batıya doğru alçalan bir arsa üzerinde, batı yönünde sıralanan dükkânlarla zeminin yükseltilmesi sayesinde düz bir zemine oturtulmuştur. (Resim 2) Böylece cami sokaktan ve dükkân dizisinden kopartılmış, kendine has iç avlusu olan sakin bir mekâna sahip olmuştur. Yedi adet dükkân yuvarlak kemerli, çapraz tonozludur. Bu dükkân dizisinin ortasında minarenin altına denk gelen kısımda sivri kemerli bir niş bulunur. Dükkânlarla ilgili diğer bir rivayet de bunların Zincirlikuyu'da Camisi bulunan Hadım Ali Paşa'nın vakfi olmasıdır [7]. Dükkânlar günümüzde de işlevini sürdürmektedir.

Kesme taş malzemeyle inşa edilen sekiz dayanaklı cami revaklı bir avluya sahiptir. (Resim 3) Camiye giriş güney ve batı cephelerinde açılan birer kapıyla sağlanmaktadır. Avlunun batı tarafındaki giriş kapısının üstü çapraz tonozla örtülü olup merdivenli bir dehliz şeklinde düzenlenmiş ve bu kısmın üzerine kubbeyle örtülü kayyum odası yerleştirilmiştir. Buradan geçen kişi yapılan kademe farkıyla camiye girerken kendine bir çeki düzen vermektedir. Dünya hayatından kendini kopartarak camiye giriş için basamakları çıkarken kendini ibadet için hazırlamaktadır. Basamakların bitişinde görünen kapıdan cami kendini açmaya başlar ve geleni karşılar. Yeşil iç bahçesi ve kapının tam karşısındaki kubbeli müezzin odası ilk göze çarpan mekânlardır. Güney ve batı yönlerin avluya açılan iki kapısı basık dairesel kemerlidir. Avlunun etrafı sivri kemerli ve üzerleri kubbe ile örtülü 12 gözle çevrilmiş, kuzey duvarındaki gözlerin içine abdest muslukları konmuştur. (Resim 4)

Resim 3. Avludan bir görünüş

Resim 4. Mesih Mehmet Paşa Külliyesi Plan [8]

Revaklı avlunun ortasında, genellikle şadırvanın olduğu yerde inşa edilen Mesih Mehmed Paşa'nın sekizgen planlı, açık türbesi mermerdendir. (Resim 5) Baninin türbesinin hazire bölümüne değil de avlunun ortasına konulması, ibadet etmeye gelen Müslümana ölümü hatırlatma veya baninin dua almak istemesi düşüncesidir. Türbe caminin planına gönderme yapar şekilde demir parmaklıklı sekiz adet pencereden oluşmaktadır. Demir parmaklıkların üstünü mermerden işlenmiş bir palmet frizi dolaşmaktadır. Mehmed Paşa'nın ölüm tarihi düşünüldüğünde, tasarımın Davud Ağa'ya ait olması olasıdır. Ancak A. Kuran, cami ve avlunun bir bütün olarak tasarlandığını, bu yüzden türbenin de 1585-86'ya tarihlendiğini zikretmektedir [9].

Resim 5. Giriş kapısı, basamaklar, müezzin odası ve türbeden görünüş

Mesih Mehmet Paşa Camisi'nin giriş cephesinde tam ortada portal(taç kapı) yer almaktadır. (Resim 6) Kesme taştan ve mukarnaslı olan kapının kanatları kare ve dikdörtgenlerin değişik şekilde bir araya getirildiği ahşap levhalarla kaplanmıştır. Portalın iki yanında kum saati süslemesi ile simetrik sivri kemerli ikişer pencere ve iki tane mukarnaslı portal nişi de bulunmaktadır. Portal nişlerinden bir tanesi 1924'te depremden yıkılmıştır [10]. Kum saati süslemesi zamanın hızla akıp gittiğine yani insana verilen ömrün tükendiğine işaret etmektedir. Cümle kapısının üzerinde Rahman Suresi'nden 26-27. ayetleri bu çıkarımı doğrular niteliktedir:

“Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacaktır. {26} Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâki kalacaktır. {27}” [11]

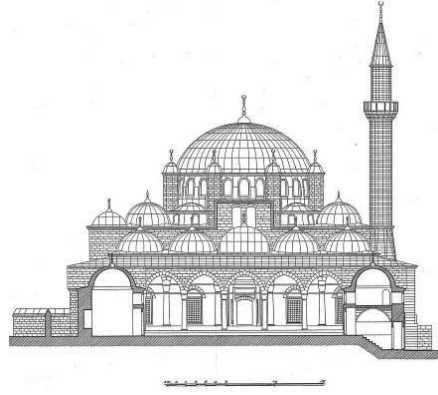
Ayetle birlikte türbenin de neden cami avlusunun ortasına yerleştirildiği anlaşılmaktadır. İbadet etmek için gelen kişiye dünya hayatının geçiciliği vurgulanarak, ölüm hatırlatılmış ve bir uyarı

yapılmıştır. Rahman suresinin ayetleri de dünyadaki her canlının yok olacağını ve sadece azamet ve ikram sahibi Allah'ın zatının baki kalacağını söyleyerek, hem Allah'ın bağışlayıcılığına vurgu yapmış hem de Allah'ın hoşnut olacağı bir hayat geçirmeleri ve yaptıkları kötü işlere tövbe etmeleri için hala vakitlerinin olduğunu Müslümanlara anımsatmıştır.

Son cemaat yeri caminin ön cephesini boydan boya kaplamakta, ortada üstü aynalı tonoz, yanlarda ikişer kubbe ile örtülmektedir. (Resim 7) Ön kısım altı granit sütun ile bu sütunları birbirine bağlayan yedi sivri kemerle avluya açılmaktadır. Granit sütunların başlıkları köşeleri pahlanarak kaba bırakılmış, yalnızca batıdaki başlık mukarnaslarla süslenmiştir. Ancak pahlı başlıklarda görünen mukarnas izleri yangında veya depremde hasar görmüş olabileceğini akla getirir. Son cemaat yeri kuzeye doğru ikinci bir revakla kuşatılmış, üzeri ahşap çatıyla örtülmüş ve öndeki mermer sütunlara demir gergilerle bağlanarak çifte son cemaat yeri meydana getirilmiştir. (Resim 8) İkinci bölümün mermer sütunları kemerlere baklava sütun başlıklarıyla bağlanmaktadır.

Resim 6. Taç kapı

Resim 7. Mesih Mehmet Paşa Camii ön cephe, son cemaat yeri [12]

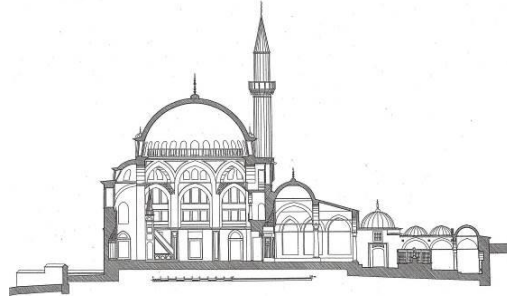
Resim 8. Son cemaat yeri ve çatı örtüsü

Mesih Mehmet Paşa Camii enlemesine dikdörtgen bir plan şeması gösterir. Bu şema İslam'ın ibadet mekânı tarifine uygunluk göstermektedir. Nitekim Hz. Muhammed bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

“İnsanlar ezan okumanın ve ilk safta yer almanın sevabını bilselerdi, ön safta durabilmek için kura çekmekten başka yol bulamazlardı. Namazı ilk vaktinde kılmamanın sevabını bilselerdi bunun için yarışlardı. Yatsı namazı ile sabah namazının faziletini bilselerdi, emekleyerek de olsa bu namazları cemaatle kılmaya gelirlerdi.” [13]

En ön safta namaz kılmanın faziletinden ötürü Mesih Mehmet Paşa Cami planı ön safta duranların sayısını artırabilmek için dikdörtgen planlı yapılmıştır.

İbadet mekânını örten 12.80 m çaplı kubbenin basıncı kemerler aracılığıyla sekiz dayanağa aktarılmıştır [14]. Sekiz ayağın her birinin ancak $\frac{1}{4}$ 'i görünmekte $\frac{3}{4}$ 'ü ise duvarlar içine gömülmüş şekildedir. Ayaklardan dört tanesi giriş ve mihrap duvarlarına, diğer dördü ise yan neflerin duvarlarına yerleştirilmiştir [15]. Kubbeye geçiş tromplarla sağlanmış, dışarıya taşkın derin mihrap bölümü yarım kubbeye örtülmüştür. Taşıyıcı sistem, merkezi kubbenin etrafını kuşatan, sekiz adet çokgen kesitli ağırlık kuleleriyle dışarıdan da okunabilmektedir. (Resim 9)

Resim 9. Hazire, ibadet mekânı, son cemaat yeri ve avludan geçen kesit [16]

Caminin kubbesinde Fatiha Suresi yazılmıştır:

“Bismillahirrahmanirrahim (1). Hamd, Âlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) maliki Allah'a mahsustur (2-4). (Allahım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz (5). Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil (6-7).” [17]

Fatiha Suresiyle ilgili Hz. Peygamber, Ebû Saîd b. Muallâ isimli sahâbîye, Kur’ân-ı Kerîm’deki en büyük sûreyi mescidden çıkmadan bildireceğini ifade buyurmuş, sonra da bunun Fâtiha olduğunu açıklamıştır [18]. Hem en büyük sure hem de Kur’ân-ı Kerim’deki ilk sure olması Fatiha Suresine Müslümanların ayrı bir önem vermesine sebep olmuştur. Allah’ın ismiyle başlayıp, O’na hamd ve övgülerle devam eden sure, malik olarak Allah’ı gösterir. Allah’ı birleyip O’na dua ile de biter. Allah’ın zatı, sıfatları, kullarıyla olan ilişkisi, ahiret hayatı ve sonrasıyla ilgili bilgiler veren sure, kapanış olarak da bunlara iman edenler için bir dua ile sona eriyor. Surenin kubbeye yazılmasında şüphesiz Müslümanların ona verdiği değer varsa da, tüm bu kapsayıcı özellikleriyle de Kur’an’ın bir özeti niteliğinde kubbe için seçilmeye değer görüşmüştür diyebiliriz. Adeta bu özelliğiyle, cami tasarımının ve İslam kozmoloji anlayışının da bir özü niteliğinde kubbeye yazılmıştır. Kur’an-ı Kerim’in en can alıcı ve ilk suresi olan Fatiha Suresi, cami mimarisinde de eşsiz bir yere sahip olan, her şeyden önce dikkatleri çeken, önem verilen tek ve biricik ana kubbe için seçilmiştir.

Orta kubbenin dört köşesinde dört eksedra yer almaktadır. Köşelerdeki eksedralar derin olmadığı için, kesişen iki duvarın köşesine veya kemer köşesine oturtulmuştur. Eksedralarda birbirini takip eden şekilde şu hadisler yer almaktadır:

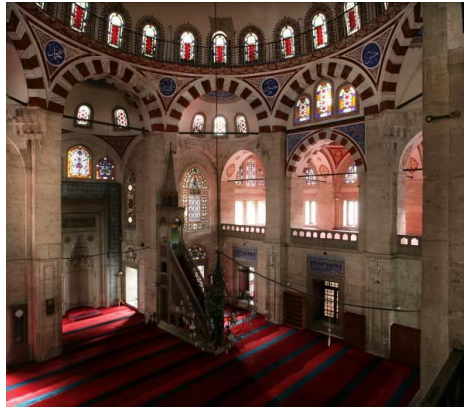
“Hz.Peygamber şöyle buyurmuştur:

En faziletli amel vaktinde kılınan namazdır.
Kim sabah ve ikindi namazlarını kılsa cennete gider.
Kim bir mescid inşa ederse Allah da ona cennette bir ev inşa eder.”

Kubbeye yer alan ve Kur'an-ı Kerim'in başlangıç suresi, Allah'ı övücü ve O'ndan yardım dileyici Fatıha Suresi'nden sonra ara yarım kubbe sayılacak eksedralarda, Peygamberin hadis-i şeriflerine rastlamaktayız. Bu hadislerde ibadet mekânının yapılış amacı olan namaz ibadetinin gerçekleştirilmesiyle ilgili bazı hususlar dile getirilmiştir. Vaktinde kılınan namazın önemi inanlara hatırlatılarak, sabah ve ikindi namazlarını kılan kimseleri cennetle müjdelemektedir. Allah için bir mescit inşa edene Allah'ın da cennette bir ev inşa edeceği muştusu ise Müslümanları mescit yaptırmaya özendirmekle birlikte, caminin banisi olan Mesih Paşa'nın cennette ikamet edeceği yeri de bizlere göstermektedir.

Eksedralara geçiş mukarnas köşe dolgularla, yüksek payanda kemerlerinden kubbeye geçiş ise pandantiflerle sağlanmıştır. Pandantiflerde Allah, Muhammed, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan ve Hüseyin isimleri bulunmaktadır. Kible duvarına Allah ve Muhammed isimleri, kible duvarı karşısına da Hasan ve Hüseyin isimleri gelecek şekilde isimler yerleştirilmiştir. Bu isimlerin pandantiflerde bulunmasının anlamı çok önemlidir. İslam'ın doğuşunda Allah'ın Hz. Peygamber'e vahiy süreciyle başlayan süreç, halifeleri ve torunları aracılığıyla insanlara ulaşmaya devam etmiştir. Böylece kubbeye Allah'ın varlığı, birliği ve imanla ilgili ayetler, pandantifler yani Hz. Peygamber, halifeleri ve torunları aracılığıyla insanlara aktarılmış ve eksedralara indiğimizde namaza ve namazla ilgili esaslara yerini bırakmıştır. Yani buradan bu isimlerin inanlara namaz ve ibadetle ilgili esasları anlattığını çıkartmaktayız.

İbadet mekânına geldiğimizde doğu ve batıdan galerilerle kuşatılmış olduğunu görürüz ancak galeriler alt katta orta bölümün mekân bütünlüğüne katılmamıştır. Söz konusu yan mekânların üçer birim halinde kaburgalı çapraz tonozlarına oturan üst kat ise kubbelerle örtülmüş olup, ibadet mekânına üçer kemerle açılmaktadır. Ufak kubbelerde geçişler pandantiflerle sağlanmaktadır. Bu yan mekânlar alt katta birer kapıyla doğu ve batı yönünde dışarıya açılmaktadır. Bu gün bu kapılar kapatılmıştır. Zemin katta duvarların içinde kalan taşıyıcı ayaklar, yukarıda açıkça görülebilmüş, galerinin üstü içeriye açılan oldukça geniş mahfiller halini almıştır. Ayaklar yığma ve haç planlı olarak yapılmış üzerine kitabelik panolar konulmuştur. (Resim 10)

Resim 10. İbadet mekânından bir görünüş

İbadet mekânındaki pencere alınlıklarında Cuma Suresinden 9-10. ayetler birbirini takip edecek şekilde yazılmıştır:

“Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır. {9} Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz. {10}” [19]

Ayetlerde namazın ve özellikle Cuma namazının ne kadar önemli olduğuna değinilmiştir. Cuma namazına çağrıldığı zaman inananların alışverişi bırakıp hemen Allah'ın zikrine koşmaları öğütlenmiştir. Bunun sonucunda da Allah'ın lütfundan nasiplerini aramaları yani işlerine devam etmeleri salık verilmiştir. Allah'ı zikredenlerin kurtuluşa erdiği söylenerek, zikrin önemi vurgulanmıştır.

Kadınlar mahfili batı tarafındaki yan bölümün alt katına alınmıştır. Doğu tarafındaki yan bölüm ise günümüzde kilitli durumda ve kullanılmamaktadır. Girişin üstündeki bölüm bir rivayette hünkâr mahfili olarak görülmüş, bir başka rivayette ise müezzin mahfili olarak değerlendirildiği söylenmiştir [20]. Mahfil baklavali sütun başlıklarına sahip iki adet zarif sütuna oturan üç sivri kemerle ibadet mekânına açılır. Daha üst bölümde yedi adet konsol yer alır. Mahfil, caminin kuzey cephesine çıkıntı yaparak adeta mihrap çıkıntısıyla denge sağlar. (Resim 11)

Resim 11. Müezzin mahfili, kadınlar mahfili, zemin kat kapı ve pencereleri

Mihrap yarım kubbesi ile eksedraların içine yuvarlak kemerli üçer pencere, kubbe kasnağında ise yuvarlak kemerli yirmi dört tane pencere açılmıştır. Dışarıdan pencere dizilerini ayıran korniş iki kat ayrımını göstermektedir. Üst kat pencereleri üç adet sivri kemer içine alınmıştır. Kemerlerin içinde de iki bölüme ayrılan pencereler revzenli, altta lentolu, demir parmaklıklıdır. Zeminde yan cepheler boyunca açılan üç büyük sivri kemerin ikisi pencere, biri galerilere açılan kapıdır. Zemin kat pencerelerinden ibadet mekânına sızan ışık yetersizdir. Bu pencerelerin kapanabilen tahta kapakları vardır. Pencerelerin cephedeki kemer aynaları, ajur tekniğinde, çokgenlerin birbirinin içine geçmesinden oluşan geometrik süslemelerle hareketlendirilmiştir. Alt bölümleri düz mermer söveli ve demir parmaklıklıdır. Mermer kapının etrafı baklava biçiminde ajurlu mermerle kuşatılmıştır. (Resim 11)

Dikdörtgen bir çıkıntı içinde yer alan mihrabın boyu altı metre eni üç metredir. (Resim 10) Dışarı doğru meydana getirdiği bu çıkıntının üstü yarım kubbe ile örtülmüştür. Mermerden olan mihrabın üst kısmı mukarnaslarla doldurulmuş, altta beş kısma ayrılmıştır, yanlarda kum saati tezyinatı ile biçimlenmiştir. Mihrap nişinin tepesinde Al-i İmran Suresi'nin 39. ayetinin şu kısmı yazmaktadır:

“O [Zekeriyya], mihrabda namaz kılariken melekler ona seslendiler.” [21]

Ayetin mihrap nişi için seçilmesi mihrap kelimesinin burada ibadet için yapılan özel alan olarak kullanılması sebebiyledir. Kur'an-ı Kerim'de mihrap kelimesinin geçtiği dört ayetten bir tanesi bu ayettir. Bu ayetin seçilme sebebi mihrap kelimesinin ibadet için ayrılan özel alan anlamında kullanılmasıdır.

Mihrabın en üstünde ise hafif sivri kemerli üç pencere bulunmaktadır. Mihrabın yan duvarlarında da sivri kemerli üç pencere bulunmaktadır. Mihrabın yan duvarlarını çini kaplamalar örtmektedir. Yeşil zemin üzerine merkezdeki büyük rozetten çarkifelek şeklinde dağılan kırmızı-mavi çiçeklerin ve yaprakların oluşturduğu bir kompozisyona sahiptir. Levhaların köşelerinde Çin bulutları yarım palmetlerle birleşir. Bordürleri mavi zemin üzerine natüralist üsluptaki çiçeklerden oluşmaktadır. Doğu ve batı duvarlarındaki ikişer pencere alınlığı lacivert zemin üzerine sülüs yazılıdır. Bordürleri kırmızı zemin üzerine çiçeklidir, üstte kısımda da bir alınlığa sahiptir. (Resim 12)

Mesih Mehmet Paşa Camisi'nin minberi mihrabın girişe göre sağ tarafında bulunmaktadır. Mermerden çok ince bir işçilikle yapılmıştır. Kademeli sivri kemer ve iki yanında burma sütunlu kum saati tezyinatıyla değerlendirilen çok zarif bir kapısı vardır. Yan aynalar, ajur tekniğinde geometrik geçmelerin içini doldurduğu iri bir madalyonla bunun köşelerini dolgulayan rûmili-palmetli bir süsleme kompozisyonu gösterir. Korkuluklar da geometrik geçmeli, ajurlu şebekelere sahiptir. Külâhı çokgen kesitlidir. Vaaz kürsüsü, kare formlu ve ahşaptan yapılmış olup kare ve dikdörtgenlerin bir araya gelerek oluşturduğu bir süsleme düzeni göstermektedir. (Resim 13)

Resim 12. Çini kaplamadan bir detay

Resim 13. Minber ve kürsü detayları

Mesih Mehmet Paşa Camisi'nin minaresi vezir camilerine uygun olarak tektir, kuzeybatıda yer alır. Plandaki yeri kible eksenine göre simetriğinde bir merdiven kulesiyle dengelenmiştir. Başka bir rivayette ise yapının aslında sağda ve solda olmak üzere iki minareli olarak inşa edilmişken, minarelerden doğu tarafta olanı 1894'te depremde yıkıldığı ve yeniden yapılmadığı geçmektedir [22]. Minarenin kapısı avludan bir basamak yüksek olan son cemaat yerine açılmaktadır. Kesme taştan, oldukça uzun ve endamlı minarenin kare kesitli kaideye ve prizmatik üçgenli(uzun, ince baklavalı) pabuca oturan 24 köşeli çokgen gövdesi sonradan yenilenmiş bir külâh ile örtülüdür [23]. Merdiveni tek yolludur. Şerefenin altında üzeri kabartma işlemeli kemerler yer almaktadır. Şerefeleri mukarnaslıdır. Şerefenin altında değişik bir uygulamayla her yüzün üst kısmına kabartma olarak kemerler ve kandiller işlenmiştir. (Resim 14)

Yapının mihrap cephesinin önünde küçük bir haziresi vardır. (Resim 14) Batı cephesindeki dükkânların güneyinde bugün içi örülerek kapatılmış bir kapı bulunmaktadır. Önünde birkaç basamaklı merdiven sahanlığı bulunan kapının vaktiyle hazireye geçişi sağlayan bir kapı olduğu eski fotoğraflardan anlaşılmaktadır.

Caminin güneybatı köşesindeki kavşakta bulunan çeşmenin iki cephesi vardır. Mevkufatçı sokağı üzerindeki tek çeşme günümüze kadar özgün tasarımını korumuş olup klasik üslubu yansıtmaktadır. Kesme küfeki taşıyla inşa edilmiş olan çeşme sivri kemerli bir nişle donatılmıştır. Kitabesiz ve bezemesizdir. Eski Ali Paşa Caddesi'ndeki ikiz çeşme ise, kitabelerde belirtildiği üzere Mesih Mehmed Paşa tarafından 994/1585'te yaptırılmış 1233/1817-18'de de 3. Mustafa'nın kızı Beyhan Sultan tarafından yenilenmiştir. Beyaz mermerle kaplı olan cephesinin eksenine ve yanlarına toplam üç adet pilastr konmuş, bunların arasına çeşmeler ile onarım kitabeleri, üstlerine de, asıl inşa kitabesini sınırlayan iki silme yerleştirilmiştir. (Resim 15) Pilastrların başlıkları volütlerle ve gırlanlarla bezelidir. Kıvrılmış yaprak kabartmaları ile taçlandırılan ayna taşları, bileşik kemerli nişlerle çerçevelenmiş, onarım kitabesi, uçları bileşik kemerlerle son bulan ve birer yaprak kabartması ile bezeli olan büyük kartuşlar içine alınmıştır. Her ikisi de manzum olan kitabeler sülüsle yazılmıştır:

“Hazret-i Paşa ki namıdır Mesih
Kıldı çün ihya-i dine iltifat

Nuş edenler dir ana ‘azbun furat’
Eyledi icra ayn-ı selsebil

Hatîf-i kudsi didi tarihini
Ma-i safî çeşme-i ab-ı hayat 994”

Resim 14. Minare, hazire ve çeşmeden bir görünüş

Resim 15. Çeşmeden görünüş

Referanslar

[1] DAĞDELEN, İ., der., Alman Mavileri: 1913-1914 I.Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul: 2007.

- [2] NECİPOĞLU, G., Sinan Çağı (Osmanlı İmparatorluğu'nda Mimari Kültür), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2013.
- [3] KOÇU, R.E., İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat, İstanbul: 1994, s. 406.
- [4] ACAR, G., Osmanlı Merkezi Planlı Merkezi Planlı Cami Mimarisinde Sekiz Destekli Şemanın Gelişimi, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul: 1994, s.117-8.
- [5] KOÇU, R.E., İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat, İstanbul: 1994, s. 406.
- [6] ACAR, G., Osmanlı Merkezi Planlı Merkezi Planlı Cami Mimarisinde Sekiz Destekli Şemanın Gelişimi, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul: 1994, s.117.
- [7] ACAR, G., Osmanlı Merkezi Planlı Merkezi Planlı Cami Mimarisinde Sekiz Destekli Şemanın Gelişimi, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul: 1994, s.117.
- [8] NECİPOĞLU, G., Sinan Çağı (Osmanlı İmparatorluğu'nda Mimari Kültür), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 2013.
- [9] KURAN, A., Mimar Sinan, Hürriyet Vakfı, İstanbul: 1986, s.222-28,237.
- [10] ERSOY, A., İstanbul'daki Altı ve Sekiz Destekli Camilerimizin Gelişimi, Marmara Üniversitesi, İstanbul: 1989, s.78.
- [11] <<http://kuran.diyanet.gov.tr/Kuran.aspx#55:26>>, alındığı tarih: 16.02.2015.
- [12] ÜLGEN, A.S., Mimar Sinan Yapıları-KATALOG, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara: 1989.
- [13] <<http://www.sorularlailslamiyet.com/article/12438/cemaatle-namaz-kilmanin-onemi-nedir-ilk-safta-yer-almanin-saflari-sik-ve-duzgun-tutmanin-sevabiyla-ilgili-hadisler-var-midir.html>>, alındığı tarih: 16.02.2015.
- [14] KOÇU, R.E., İstanbul Ansiklopedisi, İstanbul Ansiklopedisi ve Neşriyat, İstanbul: 1994, s. 406.
- [15] SARUHAN, H.R., Abidelerimiz, Türkiye Anıtlar Derneği İstanbul Şubesi, İstanbul: 1954, s. 48.
- [16] ÜLGEN, A.S., Mimar Sinan Yapıları-KATALOG, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara: 1989.
- [17] <<http://kuran.diyanet.gov.tr/Kuran.aspx#1:1>>, alındığı tarih: 16.02.2015.
- [18] <<http://kuran.diyanet.gov.tr/Kuran.aspx#1:1>>, alındığı tarih: 16.02.2015.
- [19] <<http://kuran.diyanet.gov.tr/Kuran.aspx#62:9>>, alındığı tarih: 16.02.2015.
- [20] SAÎ, M., Yapılar Kitabı Tezkiretü'l - Bünyan ve Tezkiretü'l - Ebniye (Yapılar Kitabı), Koç Kültür Sanat Tanıtım, İstanbul: 2002 © 1915.
- [21] <<http://kuran.diyanet.gov.tr/Kuran.aspx#3:39>>, alındığı tarih: 16.02.2015.
- [22] ACAR, G., Osmanlı Merkezi Planlı Merkezi Planlı Cami Mimarisinde Sekiz Destekli Şemanın Gelişimi, yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul: 1994, s.121.
- [23] EYİCE, S., İstanbul Minareleri, Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanat Tarihi Enstitüsü Yayınları 1, Berksoy Matbaası, İstanbul: 1968, s.58.